

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СКОРОЧЕНЬ В МІЖНАРОДНИХ КОНВЕНЦІЯХ ТА ДЕКЛАРАЦІЯХ ООН І ЮНЕСКО

Лариса ЯРОВА (Кіровоград, Україна)

У статті розглядаються способи та проблеми перекладу скорочень в міжнародних конвенціях та деклараціях ООН і ЮНЕСКО.

Ключові слова: транслітерація, експлікація, аббревіатура, акроніми.

The article reviews methods and problems of translation abbreviations in international conventions and declarations of the UN and UNESCO.

Key words: transliteration, explication, abbreviations, acronyms.

Міжнародний договір є основним джерелом міжнародного права. Договір покликаний чітко і у визначеній формі відбивати угоду між суб'єктами міжнародного права про створення обов'язкових для них правил, тобто міжнародно-правових норм, що регламентують установлення, зміну чи припинення їх взаємних прав і обов'язків. Оформлення міжнародних договорів відбувається однією або кількома мовами, а у разі необхідності - здійснюються офіційні переклади, адже міжнародні документи є важливим атрибутом людської діяльності.

Міжнародні документи належать до офіційно-ділового стилю. У сучасній офіційно-діловій літературі англійською мовою спостерігається тенденція до збільшення кількості різних скорочень усіх морфологічних класів слів, утворення нових слів шляхом скорочення уже існуючих, що є наслідком інформаційної оптимізації повідомлень і тяжіння комунікації до мінімізації складності знаків. Документи ООН представляють собою всі типи текстів, оскільки в більшості спеціалізованих установ та органів ООН розглядається широке коло проблем – економічних, політичних, юридичних, військових. Документи ООН різняться і за жанрами, характеристики яких визначаються як лінгвістичними, так і екстралінгвістичними факторами. В середині кожного типу текстів документи ООН можуть бути розбиті за їх функціональним призначенням [7: 18].

Проблеми скорочених лексичних одиниць як специфічного мовного явища в сучасних мовах привертали увагу багатьох дослідників. Ці проблеми розглядаються в численних статтях і окремих роботах російських і зарубіжних авторів. До числа найбільш ґрунтовних праць з цих питань можна віднести роботи Д.І. Алексєєва, Є.П. Волошина, В.Г. Павлова, Т. Пайлза, М.М. Сегалє, Л.А. Шеляховського, Р. Уельзата ін. *Актуальність* теми дослідження зумовлюється тим фактом, що, не дивлячись на цілий ряд вище перелічених праць, особливості перекладу скорочень саме в текстах міжнародних документів загалом ще не

отримали належного висвітлення з позицій сучасних досягнень перекладознавчої науки. Звідси впливає *мета* статті, яка полягає у встановленні мовних особливостей англомовних скорочень офіційно-ділового стилю та аналізі різних способів їх відтворення українською мовою. Фактологічний матеріал дослідження складає 10 англомовних текстів чинних міжнародних документів. Загальна кількість опрацьованого матеріалу – 955 сторінок.

До числа найважливіших ознак, що визначаються функціональним призначенням документа, відносяться офіційність і нейтральність, логічність, точність, стереотипність та імперативність. Всі вони пов'язані між собою, утворюючи так звану єдність усіх ознак. Оскільки основною стилістичною рисою дипломатичних документів є чіткість значення та наявність скорочених одиниць у них може сприйматись як таке, що цьому суперечить. Основною причиною появи скорочень є економія. Лаконізм скорочень дозволяє збільшити кількість інформації, що передається в документі, не збільшуючи його об'єму.

Скорочення – це такий спосіб словотвору, суть якого полягає у відсіканні частини основи, що або збігається зі словом, або є словосполученням, об'єднаним загальним смислом [3: 54]. Скорочення традиційно прийнято класифікувати на лексичні й графічні. До лексичних відносять усічені слова (*clipped or stump words*) і аббревіатури/акроніми (*initial words or abbreviations/acronyms*). Скорочуватися можуть будь-які фрагменти слова незалежно від морфемних границь. Аббревіатура – це складноскорочені слова. Похідне слово, що виникає внаслідок аббревіації – це утворення з перших літер або з інших частин слів, що входять до складу назви чи поняття: *UNO (United Nations Organization)* Організація Об'єднаних Націй; *FD (fire department)* управління пожежної охорони; *WHO (World Health Organization)* Всесвітня організація охорони здоров'я. Акронім (від грецьких слів *ἄκρος* – «найвищий, крайній» та *ὄνυμος* – «ім'я») – аббревіатура, що складається з початкових літер або звуків слів твірного словосполучення. На відміну від аббревіатур, акроніми вимовляються як повні слова: *SALT (Strategic Arms Limitation Talks)* переговори по обмеженню стратегічної зброї; *OMOV (onemember, onevote)* один член, один голос; *GASP* який використовується в мові декількох груп, які борються проти забруднення навколишнього середовища.

Аналіз досліджуваного матеріалу засвідчив, що у текстах міжнародних конвенцій та резолюцій кількість використаних аббревіатур та акронімів практично однакова: аббревіатури (42%) – акроніми (36%). У проаналізованих текстах ми виокремили основні тенденції структури скорочень. По-перше, середня кількість знаків в скороченнях – 4. По-друге, слова, що пишуться через дефіс, не репрезентуються. У якості ілюстрацій наведемо такі приклади: *ASA – Association of South – East Asia*, *IMCO – Inter-Governmental Maritime Consultative Organization*. Отже, бачимо, що у текстах офіційно-ділового стилю використання лексичних скорочень є досить поширеним: аббревіація скорочує матеріальну оболонку слів, збільшуючи швидкість отримання інформації від автора до адресата, адже, аббревіатура є засобом концентрації інформації.

Графічні скорочення також численно представлені й вживаються на позначення мір, одиниць або величин (*kg, km, mph*). Використовуються також такі широко відомі скорочення, як: *i.e.* (латинське *idest*, англійське *that is*); *e.g.* (латинське *exempligratia*, англійське *forexample*); *etc.* (латинське *etcetera*, англійське *andsoon*). Нами засвідчено специфічно англійський підтип скорочень – напівскорочення, тобто комбінації акроніма – одного члена словосполучення із повною основою іншого: *A-bomb (atomicbomb)* атомна бомба; *A-field (alphamumericfield)* поле буквено-цифрових даних.

У документах у великій кількості можна також зустріти умовні позначення документів, організацій, органів. Такі позначення служать вказівником на певний документ, тобто з метою економії місця і збереження неперервності викладу думки (назви документів, як правило, громіздкі і можуть впливати на хід думки), назви скорочують до умовних букв і цифр.

Наприклад: *E/PC/T/A*

– *Preparatory Committee of the United Nations Conference on Trade and Employment: Commission A*. Для резолюцій, наприклад, існує умовне позначення, що складається з арабських цифр, які позначають порядковий номер резолюції, і римських цифр у дужках, які позначають сесію, на якій була прийнята резолюція – *RES/2604/XXIV*.

Загалом, усі скорочення складають приблизно 2% від загального обсягу слів міжнародних договорів. Це уможливило висновок, що у сучасній англійській діловій мові скорочення швидко прогресує. Останнє пояснюється доступністю і оперативністю їх створення, а також раціональністю, яку закладено в її структуру – лаконічністю, економністю, семантичною місткістю та інформативністю. Скорочення посідають значне місце серед інших лексичних одиниць, й представлені досить великою варіацією видів (Схема 1).

Схема 1. (Види скорочень)

В умовах стрімкого науково-технічного прогресу, надшвидкого розповсюдження інформації, одночасно з тенденцією до її стислості задля економії часу й фінансових засобів, скорочення стали невід'ємною частиною мови міжнародних документів. Як вже зазначалося вище, саме скорочення дозволяють значно збільшити кількість інформації, що передається у документі, не збільшуючи при цьому його об'єму. Разом з тим, вони полегшують запам'ятовування довгих назв і одночасно функціонування чужих назв без потреби їх розгортання й детального пояснення. Скорочені лексичні одиниці залишаються в багатьох аспектах загадкою в лінгвістичному плані, оскільки під ними слід розглядати такі фундаментальні проблеми, як проблема структури слова та його значення, проблема морфеми тощо. Переклад скорочень завжди є актуальним аспектом при будь-якому дослідженні, особливо при дослідженні перекладу міжнародних документів.

Існує значна кількість способів перекладу скорочень, але більшість перекладознавців погоджуються на існуванні серед них найбільш поширених й виокремлюють такі способи: скорочений переклад, переклад шляхом транслітерації та експлікація. Варто зауважити, що скорочений переклад та транслітерацію можна поєднати, оскільки ці обидва засоби перекладу вживаються в тому випадку, коли певне скорочення є загальнопоширене й відоме широкому колу мовців. Так, наприклад: *UNO* – *ООН*; *UNESCO* – *ЮНЕСКО*; *IMF* – *МВФ*; *UNISEF* – *ЮНІСЕФ*; *EU* – *ЄС*; *OPEC* – *ОПЕК*; *NATO* – *НАТО*; *CIS* – *СНД*. Що ж стосується експлікації, то це є такий спосіб перекладу, коли ми не лише розшифруємо скорочення, а також даємо його пояснення. Пор.: *IOC* – *МОК Міжнародний олімпійський комітет*; *ILO* – *МОП Міжнародна організація праці*; *IBRD* – *МБРР Міжнародний банк реконструкції і розвитку*.

Скорочення займають вагому позицію серед інших досліджуваних лексичних одиниць, оскільки саме за допомогою скорочень можна передати якомога більше інформації з економією часу, місця та зусиль. Як було зазначено в теоретичних викладках стосовно перекладацького аспекту скорочень, розрізняють три основні способи перекладу: скорочений переклад разом з транслітерацією та метод експлікації. Приклади: *UNO* – *ООН*; *UNESCO* – *ЮНЕСКО*; *IMF* – *МВФ*; *UNISEF* – *ЮНІСЕФ*; *EU* – *ЄС*; *OPEC* – *ОПЕК*; *NATO* – *НАТО*; *CIS* – *СНД*; *IOC* – *МОК Міжнародний олімпійський комітет*; *ILO* – *МОП Міжнародна організація праці*; *IBRD* – *МБРР Міжнародний банк реконструкції і розвитку*.

У результаті нашого дослідження ми отримали таку частотність використання цих основних методів перекладу скорочень (Таблиця 1).

Таблиця 1

№ п/п	Спосіб перекладу	Частотність вживання у %	Частотність вживання (абсолютна кількість)
1	Скорочений переклад/Транслітерація	96%	96
2	Експлікація	4%	4
Разом		100%	100

Як видно з таблиці, лише незначна кількість скорочень потребує експлікативного методу перекладу. Практично всі скорочення піддаються транслітерації, що свідчить про високий ступінь продуктивності цього перекладацького прийому. Це пояснюється тяжінням до економії часу та зусиль, до лаконічності і в той же час, доступної й змістовної інформаційної порції. Саме цю тенденцію ми й підтвердили, надаючи такі результати дослідження.

Після проведеного перекладацького аналізу ми можемо також зауважити, що перекладач має обов'язково пам'ятати, що при перекладі скорочень йому завжди придуть на допомогу спеціальні словники скорочених лексичних одиниць та інші лівідкові джерела. Головне – вміти правильно ними користуватись задля знаходження єдиного правильного варіанту перекладу в тому чи іншому випадку, адже основні найбільш уживані в міжнародній документації сучасні скорочення завжди можна знайти або в спеціальних додатках, або у тематичних словниках, де є чітко зафіксований офіційний варіант перекладу аббревіатури. Тому перекладач має змогу проконсультуватися і правильно розшифрувати лексичне утворення будь-якого виду й складності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Апполова М. А. Граматичні труднощі перекладу. – М., 2004р. – С.77-79.
2. Арбекова Т.І. Лексикологія англійської мови. – М., 2002р. – 109 с.
3. Бархударов Л. С. Мова і переклад – М., 2003р. – 235с.
4. Бархударов Л.С. Контекстне значення слова і переклад // Сб. наук.тр. / Моск. пед. ін-т іноз. мов. – 2004р. –Вип. 238.
5. Борисов В.В. Аббревіація та акроніми. Військові та науково-технічні скорочення в іноземних мовах / Под ред. А.Д. Швейцера. – М., 2004р. – С. 132-135.
6. Волошин Є.П. Аббревіатури в лексичній системі англійської мови: Дис. канд. філол. наук. М., 2005р. – С. 12.
7. Казакова Т.А. Практичні основи перекладу. –С-Пб: Вид-во Союз, 2005р. – 122с.
8. Муратов Э.Н. Дипломатические документы и дипломатическая переписка на английском языке. – М.: Астрель, АСТ, 2001. – 224 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. UN Convention on Human Rights <http://www.un.org/en/documents/udhr/>
2. UN Convention On Contracts for the International Sale of Goods http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG.html
3. UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>
4. UN Convention on the Rights of the Child <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/k2crc.htm>
5. UN Declaration on the Protection of all Persons from Enforced Disappearance <http://www.ohchr.org/english/law/disappearance-convention.htm>
6. UN International Covenant on Civil and Political Rights <http://www.hrweb.org/legal/cpr.html>
7. UN International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ceschr.htm
8. Загальна декларація прав людини ООН http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
9. Конвенція ООН про права дитини http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_021
10. Міжнародна конвенція ООН про захист усіх осіб від насильницьких зникнень http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_h91

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Лариса Ярова – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу та загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: порівняльна лексикологія, лінгвокультурологія.